

מתאם הורי - Parenting Coordinator

מודל לישוב סכסוכים בין הורים הגרים בנפרד

דניאל גוטליב *

תקציר

שינויים בתפיסות פסיכולוגיות-משפטיות של משפחות בהליכי גירושין, הובילו בשנים האחרונות לניסיונות למצוא פיתרונות אלטרנטיביים לחילוקי דעות בין הורים מתגרשים וגרושים. במקביל קיימת הבנה כי ההתמודדות המוצלחת של ילדים עם הגירושין של הוריהם, נעוצה ביכולת ההורים להגיע ביניהם לשיתוף בהורות ולקבלת החלטות משותפת, כפי שהחוק וההיגיון מאלצים אותם. לאור התפתחויות אלה התפתח מודל של תיאום הורי שנועד לסייע להורים למצוא פיתרונות לבעיות היומיומיות הנעוצות בגידול ילדים אשר נעים בין שני בתים. מאמר זה מתאר את הכישורים הנדרשים למתאם הורי, את מקור הסמכות שלו, את תחומי הפעילות שלו ואת ההתמודדות שלו מול בעיות אופייניות.

מבוא

תחום נוסף שחל בו שינוי הוא ניהול מערכת היחסים בין ההורים לאחר הגירושין. מזה מספר שנים – בעיקר בארה"ב – נוהגים בתי משפט למנות "מתאמים" הוריים (Parenting Coordinators) או מומחים מיוחדים (Special Masters) השואבים כוחם מבית המשפט, כדי לתאם, לגשר ולפשר בין ההורים בימים הארוכים שלאחר חתימת הסכם הגירושין, מתן ההחלטה בעניין המשמורת והסדרי הראיה (ראה: AFCC Task Force on Parenting Coordination (2003): Sullivan, Parenting Coordination (2006): M. J. (Coates, A., Deutsch, R., (Starnes, .H., Sullivan, M. J. & Sydlík, B. (2004) תפקיד המתאם ההורי יכול להיות מרכזי במערכת יחסי ההורים לאחר הנישואין, והוא עשוי לחסוך להורים שעות רבות של התדיינות בבתי משפט, כספים רבים ועוגמת נפש רבה, ובה בשעה הוא חוסך מהילד את הצורך לחוות פרק נוסף במאבק בין ההורים.

בשנים האחרונות חלו מספר שינויים בשיח ובמהות הדיונים הנסבים על השמת ילדים לאחר גירושין הורים. כך לדוגמא, התפתח עניין רב בנושא משמורת משותפת (Bauserman, 2002) ובחינה מחודשת של חזקת הגיל הרך (Davidson, 1987). יש מקומות בהם המונח "משמורת" הוחלף במונח "תכנית הורית" (Tompkins, 1995) ואילו המונח "הסדרי ראייה" הוחלף במונח "חלוקת זמן הילדים". מחד, ניתן לטעון כי שינויים אלה הם סמנטיים וקוסמטיים בלבד, אולם יש בהחלט מקום לראות בהם ניסיון להגדיר מחדש את השפה, ובהמשך גם את ההתנהלות של הליכי גירושין, כאשר בהדגשת מושגים כטובת הילד, הפחתת המאבק בין ההורים והעברת הטיפול בבעיות מאולם בית המשפט לחדר הטיפוליים, ובסופו של דבר לשיחות בדי אמותיהם של ההורים.

* ד"ר דניאל גוטליב, Psy. D. - פסיכולוג קליני ומטפל משפחתי, מנהל קליני מכון שינוי, הרצליה

בילדים ובטובתם, ושני ההורים מנפנפים בעוצמה ובהתלהבות את דגל "טובת הילד", אלא שבפועל הנזק הנגרם לילדים מהליכים אלה עולה על כל תועלת היכולה לבוא מהם.

מצב זה מזמין היעזרות במתאם הורי שתפקידו לסייע, לפחות חלקית, בקשיים אלה. המתאם מתמקד בילדים ובצרכיהם ההתפתחותיים והמתפתחים. הוא משמש גשר בין ההורים הפרודים. המתאם מסייע במציאת פתרונות לבעיות יומיומיות. אין הוא עוסק במאבקים המשפטיים, אף לא בשאלות כקביעת משמורת. הוא מנסה לעזור להורים להגיע להידברות אמיתית ועניינית אשר תשקם, ולו במקצת, את הפגיעות שנגרמו בגלל הגירושין. בתהליך המפגשים עם המתאם ההורי, שני ההורים הם במעמד שווה, וקול האחד/האחת שווה לזה של השני/ה.

במסגרת תהליך התיאום ההורי עשויות בעיות להיפתר באופן ענייני ובמהירות, ללא הוצאות גדולות, וללא בזבוז זמן או החרפת מערכת היחסים בין ההורים. מעבר לתוכן העבודה, עצם השתתפות ההורים בתהליך של תיאום הורי, משדרת מסר ברור לילדים, כי למרות פירוק המערכת הזוגית, שני ההורים ממשיכים להיות שותפים למערכת ההורית. למסר זה ערך רב במיתון חלק מהחרדות הילדים, ויש בה כוח משמעותי בשימור תחושת הילדים ששני ההורים פועלים בצוותא לטובתם כפי שהיה "בימים ההם".

המתאם ההורי

דיון בתפקיד המתאם ההורי צריך להתייחס למספר תחומים כגון מקור סמכותו, תחומי ודרך פעילותו, הכישורים הנדרשים לתפקיד, נושאים הקשורים לאתיקה מקצועית, והקשיים האפשריים בעבודתו.

זירת הפעולה של המתאם ההורי היא המערכת המשפחתית לאחר פירוד או גירושין. מערכת זאת מאופיינת, בין היתר בתחושות קשות של כעס, אובדן, עצבות, של העדר צדק ופגיעה קשה בדימוי העצמי. הורים בשלב זה חווים משבר קשה המלווה בחרדות קשות ביחס לעתיד, בין היתר, בתחום הכלכלי, החברתי, התעסוקתי והמשפחתי. כל אלה מוצאים לעצמם ביטוי בכעס, האשמות, עוינות, נסיונות לפגוע בהורה השני ומאבקים על כספים, משמורת והסדרי ראייה. שעה שההורים נדרשים להתמודד עם מכלול בעיות זה, הם גם צריכים להיות קשובים לקול הדק של ילדיהם, על החרדה, העצבות, תחושות האובדן, הבלבול והכעס אותם הם חווים.

מכל אלה מובן ניסיון ההורים, בשלב זה בחיים, להציל כמה שניתן ממה שהיה עובר לגירושין – כבוד, כסף, מעמד, קשר עם הילדים ודימוי עצמי. להורים רבים נדמה כי הדרך הטובה ביותר להשלים את החסר ולהשיב את האבוד, עוברת דרך בית משפט. נצחון בבית המשפט מחפה, כביכול, על האובדנים הרבים הקשורים לגירושין. הורים רבים מוכנים להקדיש את רוב נפשם ומעודם להשגת הצדק החמקמק אשר, על פי סברתם, יוכל לפצות אותם על אובדן המסגרת המשפחתית.

מטבעם של מאבקים, אנשים נוטים להיאחז בעמדות, לפעמים קיצוניות, ומתוך כך הם לפעמים מאבדים את היכולת לראות בצורה ברורה את הצרכים האמיתיים של עצמם, ועל אחת כמה וכמה של ילדיהם. אי לכך, קורה לעיתים קרובות שהורים גרושים נאבקים מרות על דברים אשר בסופו של דבר מתברר כי לא באמת רצו בהם, שעה שצרכיהם האמיתיים, לא רק שנותרים ללא מענה אלא שמצבם אף מתדרדר תוך המאבק. הליכים רבים בבית המשפט מתמקדים כביכול

מקור הסמכות

ההורים לידי הסכמה ביניהם בענין אחר הנתון לאפוטרופסותם, רשאים הם יחד לפנות לבית המשפט, ובית המשפט, אם לא עלה בידו להביאם לידי הסכמה ואם ראה שיש מקום להכריע בדבר, יכריע הוא בעצמו או יטיל את ההכרעה על מי שימצא לנכון.

68. סמכות כללית לאמצעי שמירה [תיקון: תש"ל, תשמ"ג]

(א) בית המשפט רשאי, בכל עת, לבקשת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו או לבקשת צד מעונין ואף מיזמתו הוא, לנקוט אמצעים זמניים הנראים לו לשמירת עניניו של קטין, של פסול-דין ושל חסוי, אם על-ידי מינוי אפוטרופוס זמני או אפוטרופוס-לדין, ואם בדרך אחרת; וכן רשאי בית המשפט לעשות, אם הקטין, פסול-הדין, או החסוי פנה אליו בעצמו.

מינוי מתאם הורי עולה בקנה אחד גם עם חוק בית המשפט לעניני משפחה, התשנ"ה-1995, אשר ייעד לבית המשפט לעניני משפחה תפקידים מעין-טיפוליים:

"19. לא באו ההורים לידי הסכמה ביניהם בענין הנוגע לרכוש הקטין, רשאי כל אחד מהם לפנות לבית המשפט והוא יכריע בדבר. לא באו ההורים לידי הסכמה ביניהם בענין אחר הנתון לאפוטרופסותם, רשאים הם יחד לפנות לבית המשפט, ובית המשפט, אם לא עלה בידו להביאם לידי הסכמה ואם ראה שיש מקום להכריע בדבר, יכריע הוא בעצמו או יטיל את ההכרעה על מי שימצא לנכון".

באותם מקרים בהם בית המשפט ממנה מתאם הורי, חשוב גם לפרט את אופי הקשר של המתאם

סמכות המתאם ההורי יכולה לבוא משני מקורות עיקריים, ההורים או בית המשפט. הורים רבים מבין המתגרשים, ויש להניח כי אלה הם הרוב, עושים זאת בהסכמה וללא מאבקים משפטיים ארוכים. אין פירושו הדבר שבין הורים אלה אין חילוקי דעות בנושאים מהותיים הקשורים לילדים, אך הם בוחרים לפתור אותם בהסכמה, כבתהליך גישור. הורים אלה מגיעים לרוב להסכם גירושין מחוץ לכותלי בית המשפט, ומביאים אותו לבית המשפט רק לצורך אישור. במסגרת ההסכם, יכולים הורים להחליט על מינוי מתאם, תוך פירוט מדויק ככל שניתן, בשאלת סמכויותיו, אופן פעולתו וחלוקת התשלום עבור שירותיו. ההורים יכולים לקבוע את זהותו הספציפית של המתאם ההורי, או לחילופין, מנגנון לפיו ייקבע המתאם ההורים בעתיד אם יהיה בכך צורך. כיוון שיש להניח כי הורים רבים לא ייזמו בעצמם מינוי מתאם הורי, יש מקום להציע כי עורכי דין העורכים הסכמי גירושין לשקול הכללת סעיף בעניין תפקיד כזה.

מתאם הורי יכול גם לקבל את מינויו מידי בית המשפט¹, בהסכמת שני ההורים או ללא הסכמתם. במקרים של אי-הסכמה, חשוב שבית המשפט יפרט את התחומים בהם המתאם ההורי יוכל לפעול, ואת הסמכויות הניתנות לו. רצוי כי במינוי יצוין מקור הסמכות, כסעיפים 19 ו-68 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962. סמכות בית המשפט למנות מתאם הורי נובעת מהוראות סעיפים אלה:

19. הכרעת בית המשפט

לא באו ההורים לידי הסכמה ביניהם בענין הנוגע לרכוש הקטין, רשאי כל אחד מהם לפנות לבית המשפט והוא יכריע בדבר. לא באו

1 הפסיקה הישראלית אינה מזכירה תיאום הורי בצורה מפורשת, להוציא במספר מקרים. ראה לדוגמא תמ"ש 097842/98 (בית המשפט לעניני משפחה מחוזי תל אביב, 14.11.04).

קובעים את אורח החיים הדתי של הילד. אך הם רשאים לעשות שינויים קלים בהסדרי הראייה, לשנות או להחליף ימים ושעות, להתערב בסידורי הסעת הילדים, לעזור בהסדרת קשר בין בית הספר לבין שני ההורים, לעזור בקביעת חוגים, בקבלת החלטות ביחס לטיפולים חינוכיים ולעזור בבחינת הצורך בטיפול פסיכולוגי ובבחירת המטפלה המתאים. המתאם ההורי רשאי לסייע להורים בקביעת שינויים זמניים בהסדרי הראייה, ובפתרון בעיות פשוטות הקשורות לתשלומים שונים עבור הילד.

המתאם ההורי מנסה להביא לתקשורת טובה ועניינית יותר בין ההורים, והוא רשאי, כשהוא מוצא לנכון, להציע להורים פנייה לטיפול בעצמם או בילדיהם, אולם הוא לא יהיה המטפל. כל אלה למרות שמתאמים הוריים רבים הם מטפלים פסיכולוגיים בהכשרתם. אין זה מן הנמנע כי המתאם ההורי ישתמש בכלים טיפוליים כדי לבצע את תפקידו. אך כאמור, חשוב לזכור ולבטא בהסכם שבין המשפחה למתאם כי לא מדובר בטיפול.

הכישורים הדרושים למתאם הורי

ההכשרה הפורמאלית לתפקיד מתאם הורי, כפי שהיא כיום, מצטמצמת במספר סדנאות וימי עיון. רוב המתאמים באים מן המקצועות הטיפוליים, כאשר לחלקם אין הכשרה כפסיכולוגים או עובדים סוציאליים קליניים. היות והמתאם ההורי עומד כשרגלו האחת בעולם המשפט ורגלו השנייה בעולם הטיפולי, והוא למעשה מנסה לגשר בין שני העולמות, מטבע הדברים נדרשת בקיאות במגוון רחב של נושאים בשני התחומים אלה.

בתחום הקליני, על המתאם ההורי להכיר את התחומים הבאים:

1. התפתחות הילד

2. זוגיות

ההורי עם בית המשפט, תוך התייחסות ספציפית לשאלות הקשורות לדיווחי המתאם לבית המשפט – דיווחים שוטפים שאינם חוות דעת, גבולות הסודיות הקשר בין המתאם לבין המשפחה מול בית המשפט או פקידי סעד, הגדרת תפקיד המתאם ההורי תוך התייחסות לשאלה אם תפקודו מצטמצם לתחום הייעוץ-גישור או שמא יש בידו גם כוח הכרעה, ואם כן באילו נושאים. אם אכן ניתנת בידי המתאם זכות הכרעה, יש צורך לפרט בכתב המינוי אם ניתן לערער על קביעותיו ואם כן, ואת הדרך לכך.

תחומי פעילותו של המתאם ההורי

המתאם ההורי ממלא תפקיד שמקומו בין משפט וטיפול, כאשר בפועל אין הוא מתפקד כמשפטן ולא כמטפל, במובן הרגיל של המלה. אי לכך, יש להגדיר בצורה ברורה אילו דברים נכנסים לגדר המסגרת המקצועית שלו, ואילו נושאים נמצאים מחוץ לתחום זה. בפן הפסיכולוגי, המתאם אמור לתפקד כמעודד ומשפר את הקשר בין ההורים בכל הקשור בענייני הורות. המתאם ההורי מסייע להורים בפתרון בעיות קונקרטיות וימיומיות, ומנסה לגשר ביניהם גם כאשר עולות על הפרק בעיות עקרוניות יותר. מתאם הורי אינו פועל כמטפל. תהליך תיאום הורי אינו תהליך טיפולי במובן הרגיל של המלה, ועל כן הוא מתאים גם למשפחות שייתכן ואינן מתאימות לטיפול פסיכולוגי. אך ככל שבידי המתאם ההורי ניסיון וכלים טיפוליים רבים יותר, קל לו להתמודד עם התנגדות, תוקפנות, חוסר שיתוף פעולה ומניפולטיביות המאפיינים תהליך תיאום הורי.

המתאם ההורי אינו אמור לבצע שינויים מהותיים או מרחיקי לכת במשמורת ובהסדרי הראייה, אלא אם קיבל מנדט מפורש לכך. אי לכך, מתאמים הוריים אינם מבצעים שינויים במשמורת, אינם משנים את מקום הלימודים של ילדים ואינם

מפגיעה (1.7) בעיות וקונפליקטים אישיים (1.8),
פרטיות וסודיות (2.1) וקשרים מקבילים (4.4).

אתיקה

חשיבה והתנהלות אתית נדרשות בכל תחום של פעילות מקצועית, אולם משקלה רב אף יותר בפעולה בתחום בו יש חפיפה בין פסיכולוגיה למשפט. מטבע הדברים, משפחות הנמצאות בשלבים שונים של גירושין פגיעות במיוחד, מתקשות יותר לתת אמון, וחוששות יותר. מערכת המשפט האדוורסרית מטבעה מעודדת, שלא בכוונה, התנצחות בין הצדדים לסכסוך, ובכך נוצר מצב בו האחד עשוי לזכות והשני להפסיד. היות ותוצאות התנהלות משפטית בתחום המשפחה עלולות להיות מרחיקות לכת מן ההיבטים הפסיכולוגי, המשפטי והכלכלי, חייבים העוסקים בטיפול, לנהוג ביתר-זהירות בשל הנזק שעלול להיגרם מהתנהלות לא נכונה. לא זו בלבד, אלא על המתאם ההורי להיות מודע לכך כי בתקופה בחיי הצדדים בה מצטבר כעס רב אצל ההורים. יש גם גורמים הממריצים אותם לפתור בעיות אישיות בדרכים משפטיות, ובכך גובר הסיכון כי חלק מן הכעס יופנה כלפי המתאם ההורי, ובהמשך עלול להיות גם ניסיון לפתור בעיות איתו בדרכים משפטיות.

כללים אתיים נועדו לכוון את המטפל לפעול על פי עקרונות התנהגות כעשיית טוב, הימנעות מגרימת נזק, כיבוד האוטונומיה של המטופל, יושר ומקצועיות. רוב הקודים האתיים מדגישים טיפול פרטני ואינם מתייחסים במידה מספקת לבעיות העולות בטיפול בו יש יותר מאדם אחד, כטיפול זוגי או משפחתי. בטיפולים כאלה, לרבות תיאום הורי, תיתכן התנגשות מסוימת בין החובה האתית של המטפל לאחד המטופלים לבין חובותיו האתיות למטופל אחר או בין המחויבות לאחד

3. השפעת גירושין על ילדים

4. קשר בין הורים לאחר גירושין

5. התמודדות של מבוגרים עם גירושין

6. טכניקות גישור-פישור

7. עבודה עם משפחות ברמת קונפליקט גבוהה

8. חשיבה מערכתית

בתחום המשפטי, על המתאם ההורי להתמצא בדיני משפחה, לרבות פסיקת בתי המשפט לענייני משפחה והחוקים הרלבנטיים:

1. חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995

2. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962

3. חוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א - 1991

4. חוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך - 1960

5. חוק זכויות החולה, התשנ"ו - 1996

6. חוק העונשין, התשל"ז - 1977 (במיוחד סעיף 368ד. חובת דיווח (תיקון: תש"ן, תשנ"א, תש"ס))

7. פקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971 (במיוחד סעיף 50 בעניין עדות פסיכולוג)

8. חוק הגנת הפרטיות תשנ"א, 1981.

9. חוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו-1996

10. חוק הפסיכולוגים, התשל"ז-1977

בנוסף לחוקים שהוזכרו, על המתאם ההורי להיות בקיא בסעיפים הרלבנטיים בקוד האתי של המקצוע אליו הוא משתייך. כך, לדוגמה על פסיכולוג להיות בקי בקוד האתי המקצועי של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (הפ"י), במיוחד בסעיפים הדנים בשמירה על רמת מומחיות (1.5), הימנעות

והן בתוך המשפחה כגון בין הילדים להורים ובין ההורים לבין עצמם. לא ניתן לקבוע גבולות מדויקים לעניין זה היות ותתכנה אפשרויות שונות, בין היתר, בשל ההקשר המשפטי בו מתקיים התיאום ההורי, אם הוא תהליך רצוני או כזה שנכפה על ידי בית המשפט.

4. הסכמה מדעת: הכוח שבידי המתאם ההורי, מחייב אותו להבהיר לשני ההורים מראש את תפקידיו וסמכויותיו, ואת זכויות ההורים. יש גם להבהיר כי לא מדובר בטיפול כי אם בתיאום הורי. יש לפרט בפני ההורים את אופן ההתקשרות עם כל אחד מהם, פגישות אישיות ו/או משותפות, ופגישות עם גורמים אחרים. חשוב לקבל כתב וויתור על סודיות, במיוחד במקרים בהם המתאם ההורי פועל שלא מכוח בית המשפט.

דרך פעולתו של המתאם ההורי

עם יצירת הקשר על המתאם ההורי לערוך הסכם ברור עם שני ההורים. לא דומה הסכם עם משפחה אחת להסכם עם אחרת, אולם יש נושאים אשר אליהם יש להתייחס בכל חוזה. יש לפרט עם מי רשאי המתאם להיפגש – עם ההורים, הילדים, קרובי משפחה אחרים, עורכי דין, מורים, ודמויות בעלות חשיבות אחרות בקהילה כרב, בן זוג חדש או מורה. חתימת ההורים על וויתור סודיות חיונית לכך. על המתאם ההורי לפרוס בפני ההורים את התחומים בהם הוא רשאי להתערב ואת אלה בהם לא יתערב. חשוב להבדיל בין מתאם הורי שאמור לשמש רק כמגשר-מפשר או שמתוקף תפקידו, בהיעדר הסכמה, תהיה בידי הסכמות להכריע בחילוקי הדעות שבין ההורים. רצוי גם לקבוע מנגנון ליישוב חילוקי דעות עתידיים, בתחומים בהם המתאם ההורי יהיה רשאי לפעול, או על ההחלטות שיקבל. על המתאם ההורי לפרט בחוזה את כל הקשור לשכר טרחתו ולאופן חלוקתו בין

מבני המשפחה לבין התפקיד אותו נטל על עצמו. מכשולים כאלה מחייבים מודעות מתמדת, יכולת לראות את הנולד ונכונות להיוועץ בעמיתים כשעולות סוגיות בעיתיות.

יש מספר כללי אתיקה רלוונטיים במיוחד לעבודת מתאם הורי:

1. כישורים מקצועיים: תיאום הורי הוא תחום מתפתח שאינו מוגדר בחוק כתחום נפרד, בשונה ממקצועות הטיפול האחרים כגון פסיכולוגיה ועבודה סוציאלית. אף שכיום אין הכשרה פורמאלית, על המתאם ההורי להתמצא בכל התחומים שהוזכרו לעיל, אם מלימוד פורמאלי, או מתוך ניסיון נרכש או הדרכה שהוא מקבל, וזאת על פי אמות המידה שנקבעו על ידי ה-Association of Family and Conciliation Courts (2006).

2. היעדר משוא פנים: גם אם משפחה מגיעה לתאום הורי מתוך רצון לגשר על פערים או כדי להימנע מעימות משפטי, אין לשכוח כי תמיד קיימת ברקע אפשרות החזרה לבית המשפט. הצדדים חייבים לראות במתאם ההורי דמות הגונה וניטראלית. אי לכך, על המתאם ההורי לוודא שאין לו קשרים פסולים עם מי מבין ההורים, בני משפחתם, אנשים הקרובים אליהם או עורכי הדין שלהם. כל זאת כדי למנוע חשש לניגוד עניינים. והיה וקיים קשר עם אדם המקורב לאחד מהצדדים, לרבות היכרות קודמת, על המתאם ההורי להודיע על כך לשני ההורים כדי שהם עצמם יוכלו להחליט על המשך תהליך התיאום ההורי.

3. סודיות: סודיות מקצועית היא אחד מעמודי התווך של טיפול פסיכולוגי. בתהליך של תיאום הורי, חשוב לפרט בפני המשפחה את גבולות הסודיות אותה מבטיח המתאם, הן בין המשפחה לבין גופים חיצוניים כבית המשפט ופקידי סעד,

שלו מן ההורה השני. המתאם חייב לכוון את ההורים לראיית העתיד וצרכי הילדים.

העברה נגדית

אחד מהמרכיבים המשמעותיים בטיפול פסיכולוגי היא העברה נגדית אשר מקבלת הדגשים שונים באסכולות טיפול שונות. עם זאת, בכל האסכולות נושא ההעברה הנגדית עלול להיות בעייתי ללא קשר לאסכולה הטיפולית. לשון אחר – העברה נגדית היא התגובה הפסיכולוגית והרגשית המתעוררת אצל המטפל מתוך הקשר שלו עם המטופל. מקובל לחשוב כי תגובה זאת מקורה בחוויות קודמות של המטפל עצמו, בקשריו עם דמויות משמעותיות בחייו וממכלול השקפותיו ודעותיו הקודמות. במפגש הטיפולי, בא המטפל במגע עם חומרים רגשיים, ערכיים וחוויתיים והוא חייב להפריד בין התגובות האישיות שלו עצמו לבין אלה של המטופל, ולהגיב רק לאחרונות. אין פירוש הדבר שאסור שלמטפל יהיו דעות משלו או שאסור לו להשתמש בדעותיו בטיפול, אולם עליו לוודא כי הוא עושה זאת מטעמים הקשורים בטובת המטופל.

על אף שתיאום הורי אינו טיפול במובן המלא של המושג, אי אפשר להתעלם מתגובות המתאם ההורי ולהשפעתן האפשרית על התהליך. עליו גם להימנע מליפול במלכודת של נטייה לאחד הצדדים – ראיית האחד כצודק והשני כתועה.

דיון

הפונקציות אשר המתאם ההורי ממלא אינן חדשות לגמרי. למעשה הן התבטאו במספר מקרים שנדונו בפני בתי משפט לענייני משפחה. עם זאת המושג "תיאום הורי" טרם נכנס לתודעה הרחבה של בתי המשפט לענייני משפחה, בתי הדין הרבניים, פקידי סעד, עורכי דין או הורים המתדיינים בבתי המשפט, כדרך לפתרון בעיות, וכתחליף להתדיינות משפטית

ההורים. חשוב גם לקבוע מראש את תדירות המפגשים, את הנהלים לקביעת פגישות, כולל אלה שלא מן המניין. יש לקבוע מראש את התקופה ואת מנגנון חידוש המינוי או מינוי של מתאם אחר.

קשיים בעבודת המתאם ההורי

הגדרת ציפיות

לא כל המגיע לתהליך תיאום עושה זאת מתוך תובנה לקשייו, ובהבנה לצורך בפתרון בעיות בדרך של משא ומתן ופשרה. יש הרואים בתיאום הורי זירה נוספת למלחמות. יש הרואים במתאם ההורי אדם נוסף אותו יש לשכנע בצדקת דרכם, וברוע מעללי ההורה השני. להערכתם זירה זאת תביא ל"אמת" – תזכה ותנקה אותם. המחזיקים בדעות אלה עלולים להתאכזב מתהליך התיאום ההורי, ויש סכנה כי האכזבה תהפוך לעוינות כלפי המתאם, שאינו נותן מענה לצרכיהם. אי לכך, חשוב כי כל המעורבים – כולל המתאם ההורי עצמו – יבינו באופן ברור את גבולות התהליך. אם המתאם ההורי יעריך כי אין אחד הצדדים מוכן לתהליך, ולא יוכל להביאו להבנה מספקת של מהות התהליך, וייתכן ויצטרך לשקול את דחיית ההפניה.

התמודדות עם התנגדות ועוינות

למרות שנכונות לתיאום הורי מרמזת על מידה מסוימת של הבנה כי לא ניתן להגיע לפתרונות אמתיים בבית המשפט, במיוחד ביחס לענייני היומיום, אין בכך כדי להבטיח כי כל המגיע לתהליך זה בשל במידה מספקת או למד להתגבר על הפגיעות, הכעסים והאובדנים שלו. על המתאם ההורי להיות מסוגל לספוג כעס רב מבלי לראות בכך פגיעה אישית. עליו לדעת להוביל את ההורים מתחושת כעס הורס ומעכב, לכיוון בנייה והתקדמות. יש לאפשר את כל הדרוש לקצב השיקום של כל הורה, ולכבד את תחושת הפגיעות

או המטרות שכל אחד מהם רואה בו, שונות באופן שאינו מאפשר פעולה מעין-טיפולית זאת. במקרים אלה יש צורך להקדיש זמן ומאמצים נוספים בשלב הראשון, כדי להגדיר הסכם ברור שיהיה מקובל על שני ההורים. יש מקרים בהם מי מבין ההורים אינו מוכן עדיין לתהליך שיתופי המתמקד על ההווה ועל העתיד. יש גם הורים המגיעים לתהליך תאום הורי כשהם עדיין עוסקים בפצעי העבר שלהם, ללא יכולת צפייה לעתיד.

תהליך של תיאום הורי בא לתת מענה לחלק מן העניינים שנפגעו בעקבות הגירושין. הוא נועד לבנות מחדש את המערכת ההורית ואת הסמכות ההורית, לאחות את הקרעים בין ההורים, לפחות במישור ההורי, לשקם את ההורות של שני הורים אשר נפגעה, לרפא את פצעי המאבק, ולהחזיר לילדים את תחושת הבטחון הבאה משני ההורים, לילודעים לפעול בצוותא בכל הקשור לגידול ילדים. עקרון "טובת הילד" העומד בבסיס כל תהליך משפטי שבמרכזו ניצב ילד, אמור להכתיב לא רק את ההחלטות המתקבלות בענייני הילדים, כי אם גם את אופן התנהלות המערכת בעניינם. אי לכך, אין ספק כי מינוי מתאם הורי הוא צעד שנועד לסייע להורים לפתור בעיות ולהגיע להכרעות בדרך שתביא למזעור הנזק לילדים.

יקרה, ארוכה, מזיקה ולעתים מיותרת. המונח "מתאם הורי" מתחיל בכל זאת להיכנס בהדרגה לשיח הפסיכו-משפטי, וימים יגידו אם פונקציה זאת תביא לשינוי של ממש בדרך ההתנהלות של הורים לאחר גירושין.

על פניו, יש מקום לאמץ את מודל התאום ההורי הפועל בהצלחה בארצות הברית, בשל הסטת מוקד פתרון הבעיות מן הזירה המשפטית אל הזירה הטיפולית. אימוץ מודל התאום ההורי עשוי במקרים רבים, להביא לשינוי בשיח הורים גרושים, ובהמשך גם לשינויים מהותיים הקשורים בדרך בה רואים ההורים את תפקידם ומעמדם כהורים. בעיות רבות, במיוחד היומיומיות, העולות בין הורים גרושים יכולות למצוא מענה יעיל, זול, מהיר ואולי אף טוב יותר במסגרת תאום הורי, לעומת המסגרת האדוורסרית של בית המשפט. חשוב להדגיש כי בחלק גדול מהמקרים, אין המתאם ההורי בא במקום הסמכות הנחוצה של בית המשפט, כי אם משמש כזרוע הפסיכולוגית-טיפולית הארוכה של בית המשפט לענייני משפחה, ממנו הוא שואב את כוחו. השילוב בין בית המשפט למתאם ההורי מממש את אחד העקרונות העומדים מאחורי כינון בית המשפט המיועד לעסוק ולהתמחות בענייני משפחה.

אין בדברים אלה כדי לקבוע כי אין קשיים בתאום הורי או כי מודל התאום ההורי מתאים לכל משפחה. תהליך זה, ככל תהליך טיפול פסיכולוגי, מושתת בראש ובראשונה על נכונות המעורבים לשתף פעולה, או לפחות לבחון בינם לבין עצמם את הנכונות לכך. הניסיון מלמד כי במשפחות מסוימות לא ניתן להגיע לשיתוף פעולה בין ההורים בתהליך, ואף כוחו הסמכותי של בית המשפט לא תמיד מספיק כדי להביא את הצדדים "לרצות" לשתף פעולה. גם כאשר ההורים נכונים באופן עקרוני לשתף פעולה בתהליך, ייתכן והבנתם את התהליך,

AFCC TASK FORCE ON PARENTING COORDINATION, Parenting Coordination: Implementation Issues. FAM. CT. REV., 41 (4), 533–564(2003).

AFCC TASK FORCE ON PARENTING COORDINATION, GUIDELINES FOR PARENTING COORDINATION. FAM. CT. REV., 44 (1), 164–181(2006).

BAUSERMAN, ROBERT, Child Adjustment in Joint-Custody Versus Role-Custody Arrangements A Meta-Analytic Review. J. FAM. PSYCH., 16 (1), 91-102(2002)..

COATES, CHRISTINE A., DEUTSCH, ROBIN., STARNES, HUGH., SULLIVAN, MATTHEW. J. & SYDLIK, BEALISA.. . FAM. CT. REV. 42 (2), 246–262(2004).

DAVIDSON, G.P., Family Lifestyles: Legal and Psychological Considerations in Determining Post-Separation Parenting Arrangements for Children. FAM & CONCILIATION. CTS. REV. 25 (2), 9-16(1987)..

SULLIVAN, MATTHEW J., Ethical, Legal and Professional Practice Issues Involved in Acting as a Psychologist Parent Coordinator in Child Custody Cases. FAM. CT. REV. 42 (3), 576–582 (2004).

TOMPKINS, R. PARENTING PLANS. A CONCEPT WHOSE TIME HAS COME. FAM. CT. REV. 33 (3), 286–297(1995).